

Jugoslavija u međunarodnoj trgovini ribom, ribljim proizvodima i preradevinama

M. Tadić, V. Tadić, E. Teskeredžić

1. Uvod

Neprijeporno je da su u Jugoslaviji dani prirodni uvjeti za znatnu proizvodnju i ulov ribe. Ona, međutim, nije djelotvorno koristila te uvjete. Razvidno je to po podacima o ulovu ribe i usporedbama tog ulova s ulovom ribe u drugim zemljama. Između godina 1971. i 1980. u svijetu se lovilo svake godine u prosjeku 67,6 milijuna tona ribe. Devet desetina od te količine ulovljeno je u morima, a samo desetina u unutrašnjim vodama. Udio Jugoslavije u svjetskom ulovu ribe, u označenom razdoblju, bio je 0,082%, odnosno u ulovu morske ribe 0,055%, a slatkovodne 0,32%. Koncentracija svjetskog ulova ribe je visoka. Udio samo deset zemalja u ukupnom ulovu ribe u svijetu u godini 1980. bio je 58,4%. Iste godine je u svijetu po stanovniku ulovljeno 16,3 kg ribe, odnosno 14,6 kg morske i 1,7 kg slatkovodne ribe, a u Jugoslaviji 2,65 kg sve ribe, odnosno 1,59 kg morske i 1,06 kg slatkovodne ribe. Pojedine zemlje su te godine ulovile, izraženo po stanovniku, nekoliko desetaka puta više ribe nego Jugoslavija. Neprimjerene su, dakako, usporedbe s razinom ulova u Norveškoj, Danskoj ili Japanu, ali nisu neumjesne s onim u susjednim zemljama. U Bugarskoj je te godine ulovljeno 14,05 kg ribe po stanovniku, u Grčkoj 11,11, u Mađarskoj 3,37, u Italiji 7,80 i u Rumunjskoj 7,89 kg. Zanimljivo je naznačiti da se oko 70% ulovljene ribe u svijetu potroši u prehrani stanovništva i to jedna petina u svježem stanju.

2. Zadaća istraživanja, vrela podataka i postupci u radu

Zadaća istraživanja posvema je razvidna iz naslova rada. Za ostvarenje te zadaće pribrali smo odgovarajuće podatke iz izdanja specijalizirane organizacije Ujedinjenih naroda FAO (Food and Agriculture Organisation) te iz izdanja međunarodne organizacije OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). Poslužili smo se i potrebnim izdanjima Saveznog zavoda za statistiku Jugoslavije (Statistika spoljne trgovine, Statistički godišnjak Jugoslavije, Statistički bilteni »Stočarstvo i ribarstvo«). Tijek međunarodne trgovine ribom, ribljim proizvodima i preradevinama pratili smo između godina 1978. i 1980. po Međunarodnoj standardnoj statističkoj klasifikaciji ribljih proizvoda (ISSFC - FAO's International Standard Statistical Classification of Fishery

*Referat održan na sastanku Stručne šaranske sekcije, Titograd, 1983.

Dr Marko Tadić, docent, viši znan. surad., Veterinarski fakultet, Zagreb; dr Vera Tadić, znan. suradnik, Veterinarski fakultet, Zagreb; dr Emin Teskeredžić, znan. asistent, OOUR Centar za istraživanje mora, Institut »Ruđer Bošković«, Zagreb.

Commodities) koja je izvedena iz druge revizije Standardne međunarodne trgovinske klasifikacije Ujedinjenih naroda (SITC Rev. 2, United Nations Standard International Trade Classification, Revision 2). Odgovarajuće podatke analizirali smo po skupovima proizvoda i to odjelito po područjima i odjelito za pojedine zemlje uvoznice ili izvoznice pojedinih skupina proizvoda.

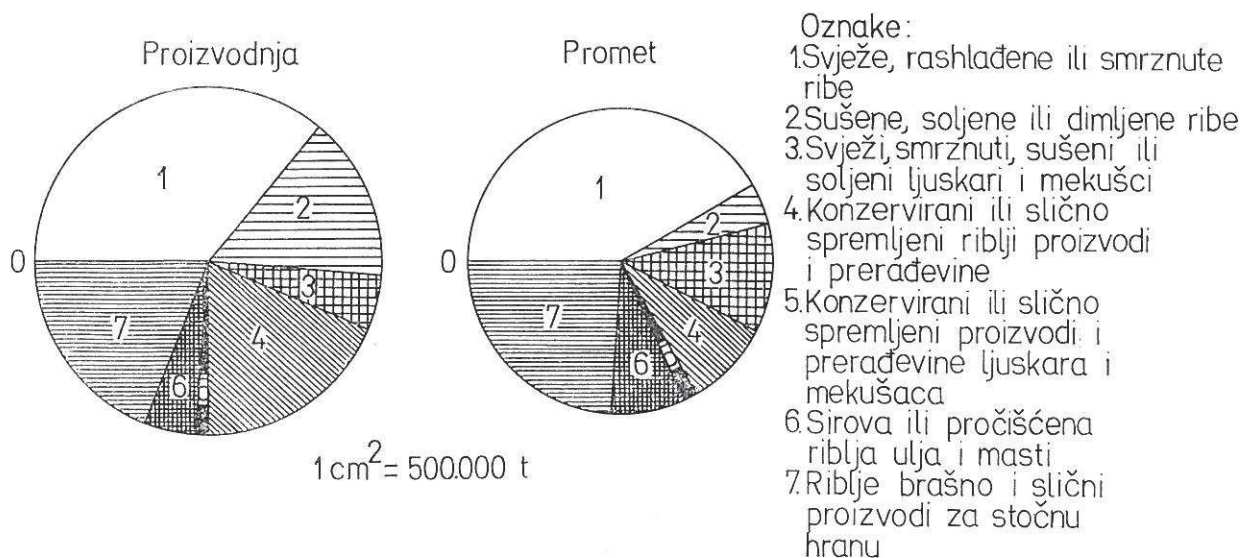
Ukupna međunarodna trgovina ribom, ribljim proizvodima i preradevinama obuhvaća trgovinu tim proizvodima 158 zemalja čiji je udio u ukupnom ulovu ribe u svijetu oko 95%. Među podacima kojima smo se služili nisu podaci o ulovu, uvozu i izvozu kitova, tuljana, drugih vodenih sisavaca i vodenih biljaka. Navodimo i skupine proizvoda koje su bile predmet trgovine: 1. svježa, rashlađena ili smrznuta riba, 2. sušena, soljena ili dimljena riba, 3. svježi, smrznuti, sušeni, soljeni ili slično spravljani ljuskari i mekušci, 4. konzervirani ili slično spremljeni riblji proizvodi i preradevine ljuskara i mekušaca, 6. sirovina ili pročišćena riblja ulja i masti, i 7. riblje brašno i slični proizvodi za stočnu hranu. Sve vrijednosti izrazili smo u SAD dolarima. Odgovarajuće podatke donosimo u tablicama. U tijeku istraživanja poslužili smo se postupcima koji se uobičajeno rabe pri sličnim istraživanjima.

3. Odlike međunarodne trgovine ribom, ribljim proizvodima i preradevinama

Prosječna godišnja vrijednost prometa ribe, ribljih proizvoda i preradevina (svih sedam skupina) u svijetu, između godina 1978. i 1980., bila je 27.648 milijuna dolara. Vrijednost uvoza bila je 5,0% veća od vrijednosti izvoza. Svake godine tog razdoblja uvozilo se u prosjeku gotovo 9, a izvozilo 10 milijuna tona tih proizvoda. Obujam izvoza brže se povećavao od obujma uvoza. Struktura međunarodne trgovine tim proizvodima uvelike je različna od strukture proizvodnje (grafikon 1)). Svježa, rashlađena ili smrznuta riba te svježi, smrznuti, sušeni, soljeni ili slično spravljani ljuskari i mekušci, pa riblje brašno i slični proizvodi za stočnu hranu zastupljeniji su u strukturi međunarodne trgovine nego u strukturi ukupne proizvodnje ribe, ribljih proizvoda i preradevina.

Međunarodna trgovina označenim skupinama proizvoda »privilegija« je razvijenih zemalja. One su, u označenom trogodištu, sudjelovale s četiri petine u ukupnom uvozu tih proizvoda i s gotovo dvije trećine u ukupnom izvozu. Valja, međutim, naznačiti da je u tome području živjela istodobno samo četvrtina svjetskog pučanstva. Evropa je pojedinačno najveće (najvažnije) uvezno i izvezno područje tih proizvoda (tablica 1). Manjak (pretičak uvoza nad izvozom) imale su Afrika, Sjeverna Amerika i Evropa. Koncentra-

GRAFIKON 1. PROSJEČNI GODIŠNJI IZNOS I STRUKTURA PROIZVODNJE I PROMETA (UVOZ I IZVOZ) SEDAM SKUPINA RIBLJIH PROIZVODA I PRERAĐEVINA U SVIJETU IZMEĐU GODINA 1978. I 1980.

cije uvoza i izvoza¹⁾ su značajne: 58,1 odnosno 57,8 %/o. Najveće pak uvoznice su ove zemlje s označenim udjelom u svjetskom uvozu: SAD 11,7%^o, Japan 10,8%^o, SR Njemačka 9,2%^o, Velika Britanija 8,3%^o i Italija 4,3%^o. Navodimo da su još 5 evropskih zemalja u skupini od deset najvećih uvoznica. Evo i najvećih izvoznica s njihovim udjelom u svjetskom izvozu: Japan 7,5%^o, Peru 7,1%^o, Norveška 7,1%^o, Danska 6,9%^o i Island 5,4%^o. Važja potcrtati da su odnosi razmjene (terms of trade) između godina 1977. i 1980. bili nešto povoljniji za nerazvijene nego za razvijene zemlje i da su se postupno pogoršavali: za jedne i za druge, brže za nerazvijene nego za razvijene.

Razmotrimo međunarodnu trgovinu po skupinama proizvoda.

a) Udio svježe, rashlađene ili smrznute ribe u ukupnoj svjetskoj proizvodnji svih sedam skupina označenih proizvoda u odabranom trogodištu bio je 35,8%^o. Njezin, pak udio u svjetskom uvozu bio je 39,7%^o, a u izvozu 42,9%^o. U svijetu se, svake godine tog razdoblja, uvozilo u prosjeku 3,56 a izvezilo 4,16 milijuna tona te skupine proizvoda. Najznačajnija uvozna područja su Evropa, Sjeverna Amerika i Azija i SSSR (tablica 2). Pretičak izvoza nad uvozom imale su Južna Amerika, Azija, Evropa, Oceanija i SSSR. Koncentracije uvoza i izvoza bile su 68,5 i 60,6%^o. Evo najvećih uvoznica s njihovim udjelima u

Tablica 1. Prosječni godišnji uvoz i izvoz sedam skupina ribljih proizvoda i prerađevina u svijetu između godina 1978. i 1980.

Područje	U v o z			I z v o z			Pokrivenost uvoza izvozom (u %/o)
	u 1000 t	u %/o	indeks 1978=100	u 1000 t	u %/o	indeks 1978=100	
SVIJET	8.980	100,0	109,2	9.699	100,0	111,9	108,0
Afrika	543	6,0	102,6	397	4,1	106,9	73,1
Sjeverna Amerika	1.338	14,9	94,7	1.071	11,0	113,6	80,0
Južna Amerika	173	1,9	101,2	1.602	16,5	120,4	926,0
Azija ¹⁾	1.725	19,2	109,1	2.013	20,8	102,4	116,7
Evropa ²⁾	4.820	53,7	112,0	3.780	39,0	112,4	78,4
Oceanija	106	1,2	124,2	165	1,7	188,7	155,7
SSSR	124	1,4	227,5	528	5,4	104,8	425,8
Ostala područja	151	1,7	119,4	143	1,5	114,1	94,7

¹⁾ Bez azijskog dijela SSSR, ²⁾ Bez evropskog dijela SSSR

Izvor: Obradili smo prema podacima koji su objavljeni u: Yearbook of Fishery Statistics, 1980. Vol. 51, FAO, Rome, 1981.

1) Udio deset zemalja najvećih uvoznica odnosno izvoznica u svjetskom uvozu odnosno izvozu označenih proizvoda (tablica 9).

svjetskom uvozu: SAD 20,0%^o, Japan 10,4%^o, SR Njemačka 7,5%^o, Francuska 6,0%^o i Velika Britanija 6,0%^o. Evo i najvećih izvoznica: SSSR 10,9%^o, R. Koreja 8,5

Tablica 2. Prosječni godišnji uvoz i izvoz svježe, rashladene ili smrznute ribe u svijetu između godina 1978. i 1980.

Područje	U v o z			I z v o z			Pokrivenost uvoza izvozom (u %)
	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	
SVIJET	3.561	100,0	109,3	4,160	100,0	112,4	116,8
Afrika	301	8,5	101,0	181	4,4	121,4	60,1
Sjeverna Amerika	807	22,7	89,5	461	11,1	106,1	57,1
Južna Amerika	64	1,8	115,1	348	8,4	114,2	543,8
Azija ¹⁾	626	17,6	106,8	787	18,9	100,9	125,7
Evropa ²⁾	1.604	45,0	116,8	1.723	41,4	118,3	107,4
Oceanija	38	1,1	125,0	113	2,7	169,9	297,4
SSSR	114	3,2	239,4	455	10,9	104,7	399,1
Ostala područja	3	0,1	75,0	92	2,2	108,9	306,7

¹⁾ Bez azijskog dijela SSSR, ²⁾ Bez evropskog dijela SSSR

⁰/_c, Veñka Britanija 8,1⁰/_c, Kanada 6,9⁰/_c i Danska 5,8⁰/_c. Odnosi razmjene, između godina 1977. i 1980., bili su i pogoršavali su se na štetu izvoznica.

b) Udio sušene, soljene ili dimljene ribe u svjetskoj proizvodnji svih sedam skupina proizvoda znatno je veći (15,7⁰/_c) nego udio te skupine u svjetskom uvozu (4,3⁰/_c) ili izvozu (4,7⁰/_c) svih skupina proizvoda. Godišnje se u svijetu, u označenom trogodištu, uvozilo u prosjeku 384,3, a izvozilo 457,1 tisuća tona. Evropa, Azija i Sjeverna Amerika su najznačajnija uvozna, a Evropa i Sjeverna Amerika i izvozna područja (tablica 3). Pretičak izvoza nad uvozom imale su: Sjeverna Amerika, Evropa i SSSR. Koncentracije uvoza i izvoza bile su 61,1 i 74,3⁰/_c. Udjeli zemalja najvećih uvoznica u svjetskom uvozu bili su: Italija 10,9⁰/_c, SR Njemačka 7,5⁰/_c, Španjolska 7,5⁰/_c, SAD 7,3⁰/_c, i Japan 6,8, a udjeli zemalja najvećih izvoznica u svjetskom izvozu ovi: Norveška 21,0⁰/_c, Island 17,1⁰/_c, Kanada 13,3⁰/_c, Nizozemska 5,0⁰/_c i SAD 3,7. Odnosi razmjene bili su, međutim, povoljniji za zemlje izvoznice nego za uvoznice i pogoršavali su se na štetu uvoznica.

c) Proizvodnja svježih, smrznutih, sušenih, soljenih i slično spravljenih ljuskara i mekušaca bila je, u tom trogodištu, 5⁰/_c od svjetske proizvodnje svih sedam skupina proizvoda. Oni su, međutim, sudjelovali s 12,3⁰/_c u svjetskom uvozu i s 11,1⁰/_c u svjetskom izvozu svih sedam skupina proizvoda. Obujam prometa (uvoz i izvoz) tih proizvoda u svijetu veći je od njihove ukupne proizvodnje. Azija, Evropa i Sjeverna Amerika su značajna uvozna i izvozna područja te skupine proizvoda (tablica 4). Pretičak izvoza nad uvozom imale su pak: Afrika, Sjeverna Amerika, Južna Amerika i Oceanija. Koncentracije uvoza i izvoza bile su 85,9 i 54,3⁰/_c. Zemlje najveće uvoznice te skupine proizvoda i s njihovim udjelima u svjetskom uvozu bile su: Japan 38,6⁰/_c, SAD 11,8⁰/_c, Španjolska 8,4⁰/_c, Francuska 7,8⁰/_c i Italija 5,9⁰/_c, a izvoznice s njihovim udjelima u svjetskom izvozu: Španjolska 7,0⁰/_c, Kanada 6,1⁰/_c, Malezija 6,6⁰/_c, Tajland 5,9⁰/_c i Koreja 5,5⁰/_c. Očividno je da su pravci uvoza poglavito ovisni o razvijenosti uvoznog područja i tradiciji potrošnje tih proizvoda. Izvozna pak područja su ona s bogatom tradicijom ulova i proizvodnje

Tablica 3. Prosječni godišnji uvoz i izvoz sušene, soljene ili dimljene ribe u svijetu između godina 1978. i 1980.

Područje	U v o z			I z v o z			Pokrivenost uvoza izvozom (u %)
	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	
SVIJET	384,3	100,0	107,7	457,1	100,0	113,7	118,9
Afrika	40,3	10,5	97,6	27,3	6,0	107,7	67,7
Sjeverna Amerika	54,7	14,2	84,7	85,0	18,6	124,7	155,4
Južna Amerika	20,7	5,4	100,0	9,3	2,0	433,3	44,9
Azija ¹⁾	58,3	15,2	109,1	37,7	8,2	94,9	64,7
Evropa ²⁾	199,7	52,0	116,6	274,7	60,1	109,2	137,6
Oceanija	4,7	1,2	125,0	0,8	0,2	142,9	17,0
SSSR	5,3	1,4	120,0	17,0	3,7	114,3	320,8
Ostala područja	0,6	0,1	120,0	5,3	1,2	125,0	883,3

¹⁾ Bez azijskog dijela SSSR, ²⁾ Bez evropskog dijela SSSR
Izvor: Vidi ispred tablice 1.

Tablica 4. Prosječni godišnji uvoz i izvoz svježih, smrznutih, sušenih, soljenih i slično spravljenih ljuskara i mekušaca u svijetu između godina 1978. i 1980.

Područje	U v o z			I z v o z			Pokrivenost uvoza izvozom (u %)
	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	
SVIJET	1.108,4	100,0	109,1	1.072,1	100,0	107,8	96,7
Afrika	5,0	0,5	118,0	50,7	4,7	92,5	1.014,0
Sjeverna Amerika	151,3	13,7	100,0	201,7	18,8	116,4	133,3
Južna Amerika	5,6	0,5	133,3	84,0	7,8	66,3	1.500,0
Azija ¹⁾	552,3	49,8	100,4	403,7	37,7	106,1	73,1
Evropa ²⁾	375,0	33,8	120,3	274,0	25,6	105,3	73,1
Oceanija	5,4	0,5	274,2	38,3	3,6	295,2	709,3
SSSR	—	—	—	—	—	—	—
Ostala područja	13,8	1,2	230,6	19,7	1,8	90,0	142,8

¹⁾ Bez azijskog dijela SSSR, ²⁾ Bez evropskog dijela SSSR
Izvor: Vidi ispred tablice 1.

ljuskara i mekušaca. Odnosi razmjene bili su, međutim, nepovoljniji za zemlje izvoznice, mada su se postupno poboljšavali. To je uostalom poglavito »pravilo« kad god su nerazvijene zemlje izvoznice, a razvijene uvoznice.

d) Udio konzerviranih ili slično spremljenih ribljih proizvoda i preradevina, u označenom trogodištu, u proizvodnji svih sedam skupina proizvoda bio je 18,6%, a u svjetskom uvozu tih skupina proizvoda 9,3%, a u svjetskom izvozu 9,0%. Obujam izvoza brže se povećavao od obujma uvoza. U svijetu se, u tom razdoblju, godišnje uvozilo u prosjeku 836,8, a izvezilo 871,4 tisuće tona te skupine proizvoda. Evropa je najvažnije uvozno, a Azija izvozno područje (tablica 5). Pretičak izvoza nad uvozom imala su ova područja: Južna Amerika, Azija i SSSR. Koncentracije uvoza i izvoza bile su 50,0 i 71,0%. Najveće uvoznice bile su s ovim prosječnim godišnjim udjelima u svjetskom uvozu: SAD 9,2%, Nigerija 7,6%, Velika Britanija 6,7%, Francuska 6,6% i SR Njemačka 6,2%, a najveće izvoznice bile su: Japan, Španjolska, Peru, Maroko i Portugalija s ovim prosječnim godišnjim udjeli-

ma u svjetskom izvozu: 32,0%, 5,7%, 5,6%, 5,0% i 4,8%. Valja međutim, potcrtati da su odnosi razmjene bili vrlo nepovoljni za glavne izvoznice (Japan) i da su se pogoršavali između godina 1977. i 1980.

e) Udio konzerviranih ili slično spravljenih proizvoda i preradevina ljuskara i mekušaca u proizvodnji svih sedam skupina proizvoda u svijetu bio je 0,9%, a njihov udio u svjetskom uvozu tih skupina proizvoda 1,8%, a u izvozu 1,1%. Glavna uvozna područja su: Evropa, Sjeverna Amerika i Azija, a izvozna: Azija, Evropa i Sjeverna Amerika (tablica 6). Pretičak izvoza nad uvozom imale su: Južna Amerika, Azija i pojedina druga područja. Koncentracije uvoza i izvoza su visoke: 79,1% i 71,7%. Zemlje najveće uvoznice s ovim udjelima u svjetskom uvozu su: SAD 20,9%, Francuska 11,0%, Japan 10,4%, Velika Britanija 8,0% i Belgija 5,5%, a najveće izvoznice su s ovim udjelima u svjetskom izvozu: Tajland 11,6%, Danska 9,8%, R. Koreja 8,9%, SAD 7,2% i Kina 7,2%. Odnosi razmjene bili su uravnoteženi ili povoljni s tendencijom postupnog poboljšavanja za zemlje izvoznice.

Tablica 5. Prosječni godišnji uvoz i izvoz konzerviranih ili slično spravljenih ribljih proizvoda i preradevina u svijetu između godina 1978. i 1980.

Područje	U v o z			I z v o z			Pokrivenost uvoza izvozom (u %)
	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	
SVIJET	836,8	100,0	113,0	871,4	100,0	117,7	104,1
Afrika	162,0	19,4	110,7	75,7	8,7	117,6	46,7
Sjeverna Amerika	124,0	14,8	113,2	64,7	7,4	114,5	52,2
Južna Amerika	35,0	4,2	100,0	85,3	9,8	189,1	243,7
Azija ¹⁾	129,3	15,5	117,5	329,0	37,8	117,1	254,4
Evropa ²⁾	337,7	40,4	115,0	254,7	29,2	98,4	75,4
Oceanija	45,0	5,4	102,2	7,7	0,9	200,0	17,1
SSSR	3,7	0,3	166,7	31,0	3,6	100,0	837,8
Ostala područja	0,1	0,0	200,0	23,3	2,6	166,7	—

¹⁾ Bez azijskog dijela SSSR, ²⁾ Bez evropskog dijela SSSR
Izvor: Vidi ispred tablice 1.

Tablica 6. Prosječni godišnji uvoz i izvoz konzerviranih ili slično spremljenih proizvoda i prerađevina ljuškara i mekušaca u svijetu između godina 1978. i 1980.

Područje	U v o z			I z v o z			Pokrivenost uvoza izvozom (u %)
	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	
SVIJET	163,0	100,0	105,7	111,8	100,0	111,3	68,6
Azija	1,5	0,9	100,0	0,7	0,6	116,7	46,7
Sjeverna Amerika	41,3	25,3	105,0	17,7	15,8	133,3	42,9
Južna Amerika	0,7	0,5	62,5	1,7	1,5	200,0	242,9
Azija ¹⁾	33,0	20,2	86,1	47,0	42,0	102,1	142,4
Evropa ²⁾	80,0	49,1	119,2	38,7	34,6	116,7	48,4
Oceanija	6,0	3,7	71,4	2,0	1,8	100,0	33,3
SSSR	—	—	—	1,3	1,2	200,0	—
Ostala područja	0,5	0,3	150,0	2,7	2,5	50,0	540,0

¹⁾ Bez azijskog dijela SSSR, ²⁾ Bez evropskog dijela SSSR
Izvor: Vidi ispred tablice 1.

f) Proizvodnja sirovih ili pročišćenih ribljih ulja i bila je, u označenom razdoblju, 4,7% od ukupne proizvodnje svih sedam skupina proizvoda. Njihov, pak, udio u svjetskom uvozu tih skupina proizvoda bio je 7,9%, a u svjetskom izvozu 7,5%. Međunarodni promet tih proizvoda dinamično se povećavao i povrh postupnog smanjivanja proizvodnje. U svijetu se godišnje uvozilo u prosjeku 705,1 a izvezilo 723,4 tisuće tona te skupine proizvoda. Evropa je najznačajnije uvozno područje, a značajnija izvozna područja su Evropa, Azija, Sjeverna Amerika i Južna Amerika (tablica 7). Koncentracija uvoza veća je (94,6%) od koncentracije izvoza (88,9%). Zemlje najveće uvoznice s ovim prosječnim godišnjim udjelima u svjetskom uvozu su: Velika Britanija 31,7%, SR Njemačka 23,0%, Nizozemska 21,2%, Kolumbija 4,5% i Norveška 4,0%, a najveće izvoznice su s ovim prosječnim godišnjim udjelima u svjetskom izvozu: Japan 26,0%, SAD 14,7%, Norveška 12,5%, Island 11,8% i Danska 10,9%. Odnosi razmjene bili su povoljniji za uvoznice nego za izvoznice. Japan je, primjerice, ostvario vrlo nepovoljne odnose razmjene što je čest slučaj kad god se radi o visokoj koncentraciji uvoza

ili izvoza. U tom slučaju moguć je, dakako, i obratan odnos razmjene.

g) Riblje brašno i slični proizvodi za stočnu hranu sudjelovali su, u označenom razdoblju, s gotovo petinom u proizvodnji svih sedam skupina proizvoda u svijetu i gotovo s četvrtinom u međunarodnoj trgovini tim skupinama proizvoda. Međunarodna trgovina tom skupinom proizvoda postupno se povećavala i povrh stagnacije ili smanjivanja proizvodnje. U svijetu se godišnje uvozilo u prosjeku 2,2, a izvezilo 2,3 milijuna tona te skupine proizvoda. Najznačajnija uvozna područja su Evropa i Azija, a izvozna Južna Amerika i Evropa (tablica 8). Pretičak izvoza nad uvozom imale su Afrika i Južna Amerika. Koncentracija uvoza (58,6%) manja je od koncentracije izvoza (89,7%) što je posvema razumljivo ako se istodobno misli i o koncentraciji proizvodnje. Evo i zemalja najznačajnijih uvoznica i njihovih udjela u svjetskom uvozu: SR Njemačka 13,1%, V. Britanija 10,0%, Poljska 7,2%, Japan 4,9% i Švicarska 4,4%. Najveće izvoznice su s ovim udjelima u svjetskom izvozu: Peru 22,5%, Čile 16,6%, Norveška 12,8%, Danska 11,9% i Island 9,6%. Evropske izvoznice ribijeg brašna

Tablica 7. Prosječni godišnji uvoz i izvoz sirovih ili pročišćenih ribljih ulja i masti u svijetu između godina 1978. i 1980.

Područje	U v o z			I z v o z			Pokrivenost uvoza izvozom (u %)
	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	
SVIJET	705,1	100,0	112,4	723,4	100,0	106,5	102,3
Afrika	3,7	0,5	95,2	13,9	1,9	25,3	375,7
Sjeverna Amerika	11,9	1,7	119,5	120,2	16,6	123,5	1.010,0
Južna Amerika	33,2	4,7	100,0	94,2	13,0	145,1	283,7
Azija ¹⁾	9,4	1,3	55,5	191,1	26,4	74,8	2.033,0
Evropa ²⁾	645,0	91,5	114,2	299,9	41,5	122,7	46,5
Oceanija	0,7	0,1	114,3	2,9	0,4	—	414,4
SSSR	—	—	—	1,1	0,2	84,6	—
Ostala područja	1,2	1,2	81,8	0,1	0,0	71,4	8,3

¹⁾ Bez azijskog dijela SSSR, ²⁾ Bez evropskog dijela SSSR
Izvor: Vidi ispred tablice 1.

Tablica 8. Prosječni godišnji uvoz i izvoz brašna, otopina i sličnih proizvoda podrijetlom od vodenih organizama za ishranu stoke u svijetu između godina 1978. i 1980.

Područje	U v o z			I z v o z			Pokrivenost uvoza izvozom (u %)
	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	u 1000 t	u %	indeks 1978=100	
SVIJET	2.220,8	100,0	107,1	2.302,9	100,0	112,0	103,7
Afrika	29,2	1,3	82,5	46,7	2,0	93,0	159,9
Sjeverna Amerika	147,1	6,6	104,0	120,7	5,2	117,5	82,1
Južna Amerika	13,2	0,6	58,6	981,3	42,6	119,4	7.434,1
Azija ¹⁾	315,6	14,2	132,2	218,3	9,5	109,7	69,2
Evropa ²⁾	1.578,3	71,1	102,9	914,7	39,8	105,9	58,0
Oceanija	6,3	0,3	425,0	0,2	0,0	—	3,2
SSSR	—	—	—	21,0	0,9	104,8	—
Ostala područja	131,1	5,9	114,9	—	—	—	—

¹⁾ Bez azijskog dijela SSSR, ²⁾ Bez evropskog dijela SSSR

Izvor: Vidi ispred tablice 1.

ostvarivale su povoljne odnose razmjene i znatno povoljnije od neevropskih izvoznica. Odnosi razmjene, pak, razmatrani na svjetskoj razini bili su uravnoteženi i postojani.

4. Odlike jugoslavenskog uvoza i izvoza ribe, ribljih proizvoda i preradevina

Jugoslavija je, u označenom trogodištu, sudjelovala s 0,49% u vrijednosti uvoza svih sedam označenih skupina proizvoda u svijetu i s 0,20% u vrijednosti njihova izvoza, odnosno s 0,35% u vrijednosti njihovog ukupnog prometa. Izvozom je ostvarivala prosječno godišnje 27,2 milijuna dolara, a uvoz plaćala 68,7 milijuna dolara. Samo su se dvije petine vrijednosti uvoza pokrivala izvozom tih skupina proizvoda. Godine 1980. uvoz tih skupina proizvoda sudjelovao je s

Tablica 9. Koncentracija¹⁾ uvoza i izvoza sedam skupina ribljih proizvoda i preradevina (u %) između godina 1978. i 1980.

Skupine proizvoda	UVOZ IZVOZ	
1. Svježa, rashlađena ili smrznuta riba	68,5	60,6
2. Sušene, soljene ili dimljene ribe	61,1	74,3
3. Svježi, smrznuti, sušeni, soljeni ili slično spravljani ljuskari i mekušci	85,9	54,3
4. Konzervirani ili slično spravljani riblji proizvodi i preradevine	50,0	71,0
5. Konzervirani ili slično spremljeni proizvodi i preradevine ljuskara i mekušaca	79,1	71,7
6. Sirova ili pročišćena riblja ulja i masti	94,6	88,9
7. Riblje brašno i slični proizvodi za stočnu hranu	58,6	89,7
PROSIJEK	58,1	57,8

¹⁾ Udio 10 zemalja najvećih uvoznica odnosno izvoznica u svjetskom uvozu odnosno izvozu.

Izvor: Vidi ispred tablice 1.

0,52% u ukupnoj vrijednosti jugoslavenskog uvoza, a izvoz istih proizvoda s 0,35% u vrijednosti ukupnog jugoslavenskog izvoza. Očividno je ona poglavito uvoznica tih proizvoda. Struktura jugoslavenskog uvoza tih skupina proizvoda bitno je drugačija od strukture izvoza. Jugoslavija je, u označenom trogodištu, uvozila velike količine ribljeg brašna i sličnih proizvoda za ishranu stoke (81.241 tona prosječno godišnje) i značajne količine svježe, rashlađene ili smrznute ribe (31.117 tona prosječno godišnje). Izvozila je, međutim, samo značajnije količine konzerviranih ili slično spremljenih ribljih proizvoda i preradevina (14.801 tona prosječno godišnje) i nešto zapaznije količine svježe, rashlađene ili smrznute ribe (3.484 tona prosječno godišnje). Ti odnosi posve ma su razvidni po udjelu Jugoslavije u svjetskom uvozu odnosno izvozu pojedinih skupina proizvoda (tablica 10).

Jugoslavenska statistika vanjske trgovine donosi podatke o izvozu i uvozu ribe, ribljih proizvoda i preradevina u 4 sektora i 7 odsjeka. Ona je izvjestila za godinu 1980. da je Jugoslavija izvozila 13 proizvoda ili skupina proizvoda, a uvozila 15 proizvoda ili skupina proizvoda iz prije označenih sedam skupina proizvoda. Razmotrimo stoga odjelito uvoz i izvoz najznačajnijih proizvoda ili skupina proizvoda.

a) Uvoz svježe, rashlađene ili smrznute ribe Jugoslavija je, između godina 1978. i 1980., plaćala 19,8 milijuna dolara prosječno godišnje, a izvozom tih proizvoda ostvarivala 6,0 milijuna dolara prosječno godišnje. Ostvarivala je, međutim, vrlo povoljne odnose razmjene što je u izravnoj vezi sa strukturom uvoza i izvoza te skupine proizvoda. Iz te skupine uvozili smo poglavito svježu, rashlađenu ili smrznutu morsku ribu (25.398 tona prosječno godišnje između godina 1970. i 1980.), a izvozili slatkovodnu ribu (2.444 tona prosječno godišnje između godina 1970. i 1980.). U strukturi izvoza slatkovodne ribe pretežan je udio šarana, kojega smo izvezili poglavito u evropske zemlje: SR Njemačku, Italiju, Poljsku DR Njemačku, Belgiju i Grčku. Na tim tržištima ostvarivane su u prosjeku niže izvozne jedinične cijene od prosječnih otkupnih u zemlji.

Tablica 10. Prosječni godišnji jugoslavenski uvoz i izvoz ribe, ribljih proizvoda i prerađevina po skupinama između godina 1978. i 1980.

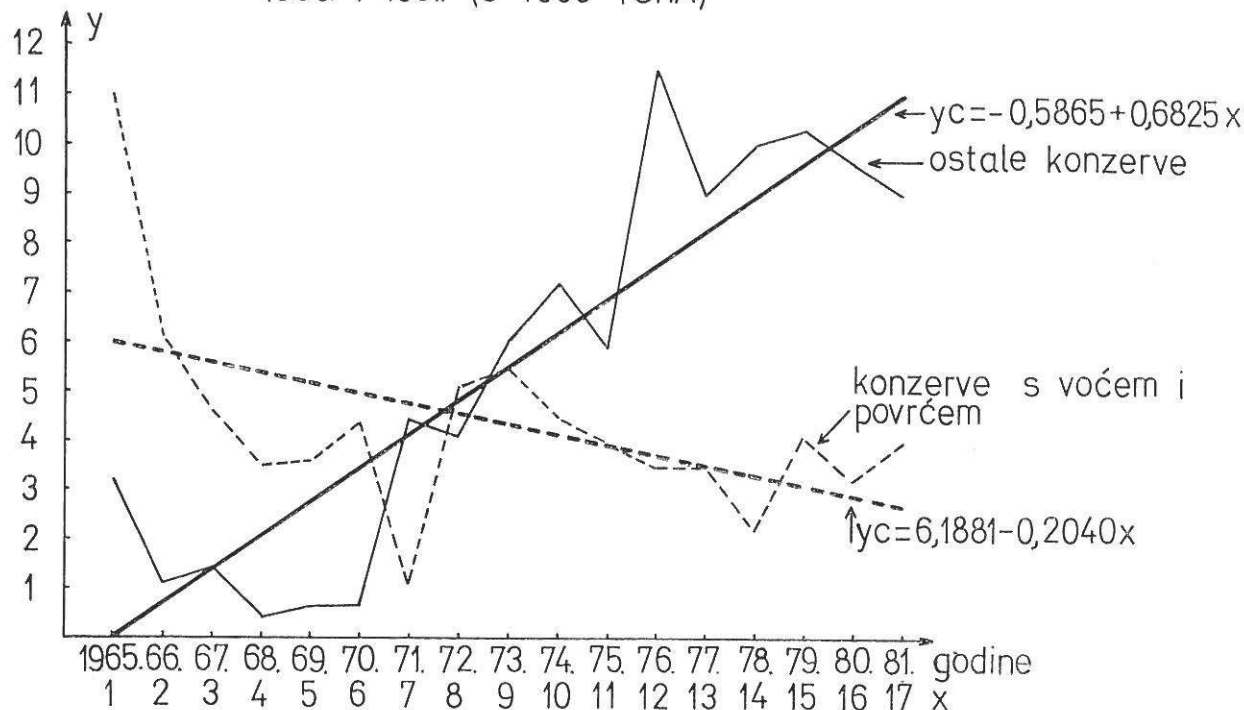
	U v o z		Udio u svjetskom uvozu (u %/o)	I z v o z		Udio u svjetskom izvozu (u %/o)
	tona	%/o		tona	%/o	
1. Svježa, rashlađena ili smrznuta riba	31.117	27,2	0,87	3.484	19,0	0,08
2. Sušena, soljena ili dimljena riba	208	0,2	0,05	0	0,0	0,00
3. Svježi, smrznuti, sušeni, soljeni ili slično spravljeni ljuskari i mekušci	1.285	1,1	0,12	38	0,2	0,00
4. Konzervirani ili slično spremljeni riblji proizvodi i prerađevine	28	0,0	0,00	14.801	80,7	1,70
5. Konzervirani ili slično spremljeni proizvodi i prerađevine ljuskara i mekušaca	23	0,0	0,01	8	0,0	0,01
6. Sirova ili pročišćena riblja ulja i masti	533	0,5	0,08	0	0,0	0,00
7. Riblje brašno i slični proizvodi za stočnu hranu	81.241	71,0	3,66	0	0,0	0,00
UKUPNO	114.435	100,0	1,27	18.331	100,0	0,19

b) Uvoz sušene, soljene ili dimljene ribe plaćala je Jugoslavija milijun dolara prosječno godišnje, između godina 1978. i 1980. Izvoz te skupine proizvoda je zanemariv.

c) Uvoz svježih, smrznutih, sušenih, soljenih ili slično spravljenih ljuskara i mekušaca plaćala je Jugoslavija 3,2 milijuna dolara prosječno godišnje i samo 3,9% te vrijednosti pokrivala izvozom tih proizvoda. Redovito je polučivala povoljnije izvozne nego uvozne cijene.

d) Uvoz konzerviranih ili slično spremljenih ribljih proizvoda i prerađevina plaćala je Jugoslavija, u označenom razdoblju, 95 tisuća dolara prosječno godišnje, a izvozom te skupine proizvoda ostvarivala svake godine u prosjeku 21,0 milijuna dolara. Ostvarivala je, međutim, vrlo nepovoljne odnose razmjene. Najznačajniji izvozni proizvodi iz te skupine bili su »ostale riblje konzerve« i riblje konzerve s voćem, povrćem i raznim umacima. Jugoslavija je, između godina 1965. i 1981., izvozila 5.556 tona »ostalih kon-

GRAFIKON 2. JUGOSLAVENSKI IZVOZ „OSTALIH RIBLJIH KONZERAVA“ I KONZERAVA S VOĆEM I POVRĆEM IZMEĐU GODINA 1965. I 1981. (U 1000 TONA)

zerava« prosječno godišnje i tim izvozom ostvarivala svake godine u prosjeku 6 milijuna dolara te 4.351 tona ribljih konzervara s voćem, povrćem i raznim umacima (grafikon 2). Prve je izvozila u najmanje 14 i najviše 39 zemalja godišnje, a druge u najmanje 12 i najviše 29 zemalja godišnje. Izvoz prvih bio je manje postojan po godinama ($V = 69,7\%$) nego izvoz drugih ($V = 47,4\%$). Ostvarivane izvozne jedinične cijene nisu se bitno razlikovale.

e) U strukturi jugoslavenskog uvoza označenih sedam skupina proizvoda najznačajniji je uvoz ribljev brašna. Jugoslavija ga je godine 1965. uvezla 27.193 tona, a najviše 1970. odnosno 119.037 tona. Između godina 1965. i 1981. uvoz se povećao 7,71% prosječno godišnje, a vrijednost toga uvoza 18,5% prosječno godišnje (grafikon 3). Vrijednost uvoza ribljev brašna, u netom označenom razdoblju, bila je 0,39% ukupne vrijednosti jugoslavenskog uvoza. Posljednjih pet godina Jugoslavija je uvezla riblje brašno iz ukupno 11 zemalja a najviše iz Perua (54,6%), Islanda (15,6%) i Norveške (14,2%). Valja, međutim, potcrtati da je iz pojedinih zemalja uvozila samo povremeno (Ekvador, Čile) iz drugih pak male količine (Francuska). Uvozne jedinične cijene povećale su se, između godina 1965. i 1981., 10% prosječno godišnje (grafikon 4). Skokovito su porasle godine 1973. Jugoslavija je uvoz ribljev brašna plaćala skuplje od prosječne svjetske ili pak evropske uvozne ili pak izvozne cijene.

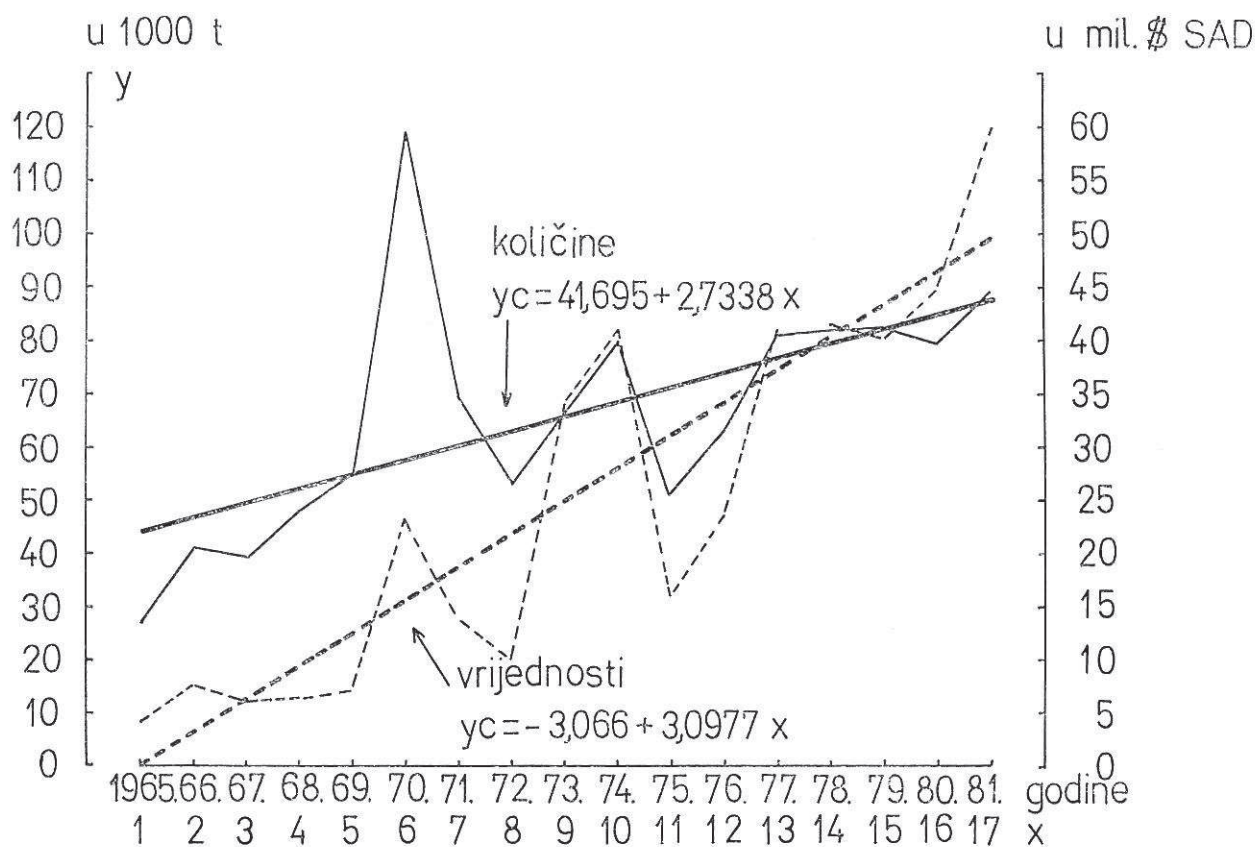
Zaključno razlaganje

Svjetska trgovina ribom, ribljim proizvodima i prerađevinama povećala se, između godina 1978. i 1980., znatno brže od porasta proizvodnje tih proizvoda. Od vijala se, poglavito, među razvijenim zemljama. Među njima su i najveće svjetske uvoznice i izvoznice. Koncentracije uvoza i izvoza su visoke i u najprisnijoj svezi s obujmom ulova, razvijenošću pojedinih područja, navikama potrošnje pojedinih proizvoda i tradicijom ulova i proizvodnje. Odnosi razmjene bili su češće povoljni za uvoznice nego za izvoznice. Ovi sili su, međutim, o vrsti proizvoda (ili skupine proizvoda), njihovom stupnju doradenosti, stupnju koncentracije uvoza odnosno izvoza i pravcima uvoza odnosno izvoza.

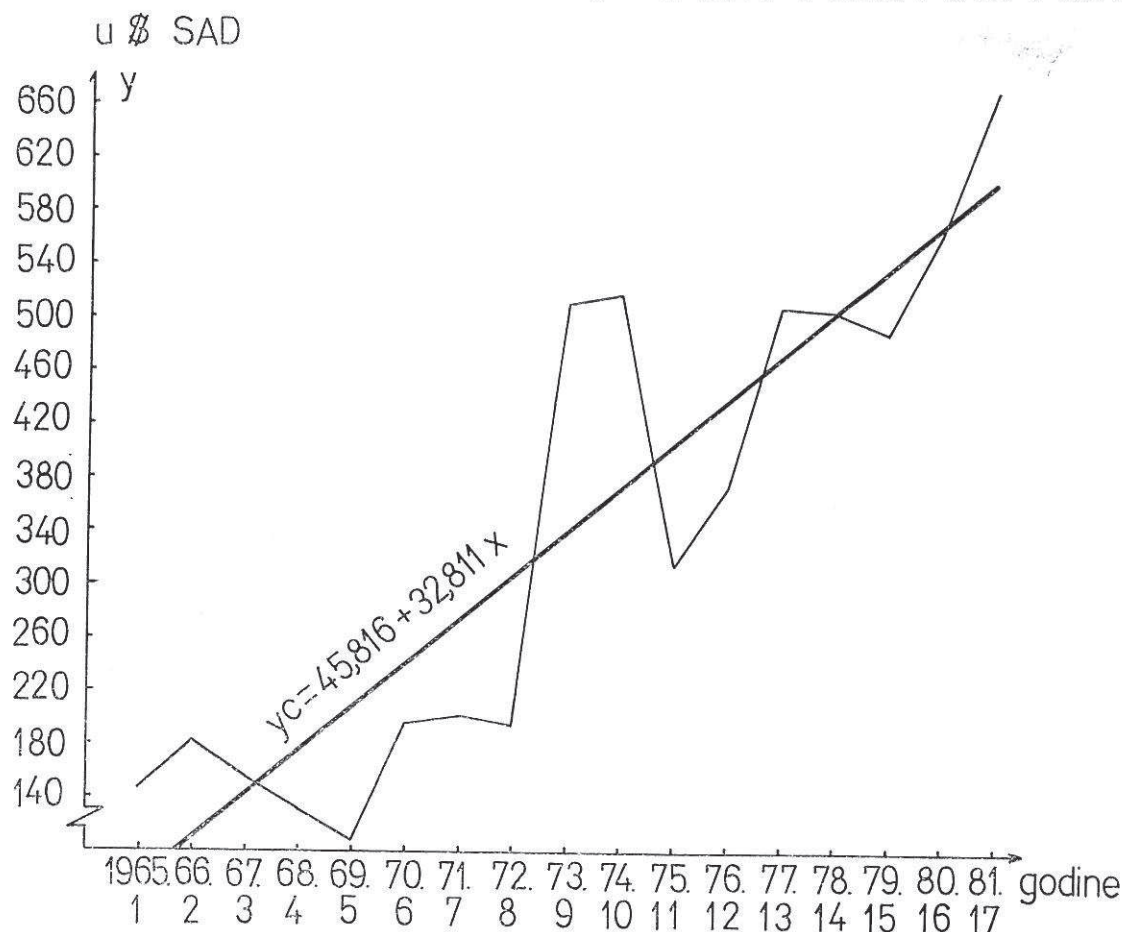
Izvozom ribe, ribljih proizvoda i prerađevina Jugoslavija pokriva samo dvije petine vrijednosti uvoza tih proizvoda. Strukture uvoza i izvoza su posvema drugačije. Riblje brašno je najznačajniji uvozni proizvod iz te skupine roba, a riblje konzerve su najznačajniji izvozni proizvod. Izvoz tog, pa i drugih proizvoda, je vrlo nepostojan i malog stupnja koncentracije. Nemoguć je, dakako, racionalan izvoz jednog proizvoda u malim količinama i u veliki broj zemalja.

Kakvi su onda izgledi Jugoslavije u međunarodnoj trgovini? Mислеći istodobno na razinu ulova, potrošnje, uvoza i izvoza može se predmijevati da Jugo-

GRAFIKON 3. UVOZ RIBLJEG BRAŠNA U JUGOSLAVIJU
IZMEĐU GODINA 1965. I 1981.

GRAFIKON 4. PROSJEČNE UVOZNE CIJENE (U DOLARIMA ZA TONU) RIBLJEM BRAŠNU IZMEĐU GODINA 1965. I 1981.

slavija neće u doglednoj budućnosti moći podmiriti svoje potrebe ulovom i proizvodnjom u zemlji. Cilj bi, stoga, trebao biti smanjivati uvoz, ali ne na uštrb potrošnje nego povećanjem ulova i proizvodnje. To, dakako, ne znači prestanak izvoza. Izvoziti treba one proizvode za čiju proizvodnju Jugoslavija ima odgovarajuće poredbene prednosti i s čijim se izvozom djelotvorno uključuje u međunarodnu podjelu rada. Povrh toga preporučljivo je povećati koncentraciju izvoza izvoznih proizvoda. Moguća bi bila, pa i poželjna, veća koncentracija uvoza. Na taj zaključak nedvojbeno upućuju izvozne i uvozne jedinične cijene.

SUMMARY

Yugoslavia in the International Fish Trade, Fish Production and Products

Owing to its natural resources, especially in fresh water fishery, Yugoslavia belongs to the group of countries with considerable possibilities for fish

cath and production. But these resources have not been sufficiently exploited so far. This becomes obvious if the relevant data are compared with those from other countries. In the last ten years the share of Yugoslavia in the world fish catch was 0,082%; in freshwater fish 0,32%. In 1980, fish catch was in some other countries more than ten times larger than in Yugoslavia.

Yugoslavia exports many kinds of sea and freshwater fish as well as various fish products to the world market. But still the import far exceeds the export. In the period from 1977 to 1980, the share of Yugoslavia in the world fish export was 0,19%, but in the world import 1,30%, i.e. in the total world fish market it was 0,73%.

In the years from 1970 to 1980, Yugoslavia exported the average of 175 tons of sea and 2,444 tons of freshwater fish yearly, and imported 25,398 tons of sea and 176 tons of freshwater fish. Common carp is mainly exported from Yugoslavia, mostly to European countries: FR Germany, Italy, DR Germany, Poland and Greece.